

دانشگاه آزاد اسلامی و بین المللی شدن آن

دکتر ابوالقاسم طاهری* - دکتر محمود محمدی** - عبدالله راسخی***

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۴/۱۹ و تاریخ تصویب: ۱۳۹۰/۸/۳۰)

چکیده

رسالت دانشگاه ها در فراگرد جهانی شدن این است که با اتخاذ رویکردی آینده محور، استراتژی و اهداف لازم را تدوین و اجرا کنند. در این جستار تلاش شده است، راهبردهایی ارائه شود که راهنمایی علمی برای تدوین برنامه توسعه بخش آموزش عالی کشور به طور کلی و دانشگاه آزاد اسلامی به طور اخص باشد. با تامل بر روند حرکت به سوی وضعیت مطلوب، می توان این پرسش را مد نظر قرار داد که دانشگاه آزاد اسلامی برای بین المللی شدن از چه ویژگی هایی برخوردار باشد؟ از این رو در پژوهش حاضر پس از مطالعه ادبیات تحقیق، ویژگی های مطلوب دانشگاه های برتر جهان و نقش زبان انگلیسی و تکنولوژی اطلاعات مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. علاوه بر این، سعی شده است زمینه ای فراهم شود تا با تدوین شاخص های غالب طراحی انگاره دانشگاه آرمانی و رسالت نامه برای آن، اقدامی در جهت تحقق این امر مهم فراهم آید.

کلید واژگان: جهانی شدن، بین المللی شدن، همکاری های علمی بین المللی، تکنولوژی اطلاعات،

* استاد عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران، گروه علوم سیاسی، تهران، ایران.

** دکتری سیاست بین الملل و مدرس دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه.

*** عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تاکستان، گروه علوم سیاسی، تاکستان، ایران.

◇ دانشگاه آزاد اسلامی و بین المللی شدن آن

آموزش عالی، دانشگاه آزاد اسلامی.

مقدمه

دگرگونی های فراوان و شتابان ناشی از پدیده جهانی شدن در عصر حاضر به ویژه در عرصه های علوم و فن آوری از یک سو و تکیه بنیادین بر اقتصاد توسعه دانش محور از دیگر سو موجب شده است که آموزش عالی، بیشترین تأثیرات را از این تحولات پذیرا باشد و در عین حال، عمیق ترین تأثیرات را بر این روند داشته باشد. نظام آموزش عالی ایران نیز همگام با تحولات جهانی، همواره کوشیده است تا در قالب اهداف برنامه های بلند مدت به تقویت جایگاه آموزش عالی در سطح ملی و جهانی مبادرت ورزد و پاسخگوی نیازهای گوناگون جامعه نوین باشد. دانشگاه آزاد اسلامی هم در این میان نقش مهمی را در آموزش عالی کشور ایفا می کند. بنابراین مهمترین سؤالی که در مقاله حاضر مورد بررسی قرار می گیرد، عبارت است از اینکه: آیا می توان وضعیت آرمانی و مطلوبی را برای دانشگاه آزاد اسلامی در جهت بین المللی شدن آن تصور کرد؟ مسأله تحقیق را می توان در قالب سوال مذکور چنین بیان کرد: اگر قرار باشد دانشگاه آزاد اسلامی به جایگاه اصلی خود در عرصه بین المللی نائل شود، باید از چه ویژگی هایی برخوردار باشد؟ از این رو، در ابتدای مقاله، بین المللی شدن نهاد دانشگاه، سپس موافقت نامه ها و همکاری های بین المللی در جهت بین المللی شدن دانشگاه ها بیان می شود. در مرحله بعد رتبه بندی دانشگاه ها و استراتژی های دانشگاه های معتبر جهان بررسی و تحلیل می شود. در ادامه پژوهش، نقش زبان انگلیسی و تکنولوژی اطلاعات و کنشگران نوین مطالعه و تحلیل می شود. در پایان، راهبردهای پیشنهادی حاصل شده این راهکارها، تصویری بصیرت بخش از یک دانشگاه آرمانی قابل تصور برای بین المللی شدن دانشگاه آزاد اسلامی ارائه می شود.

۱. بین المللی شدن نهاد دانشگاه

بین المللی شدن دانشگاه ها برای درک مفهوم پیچیده جهانی شدن در بخش آموزش عالی به کار می رود. بین المللی سازی دانشگاه، یعنی جابجایی بین المللی دانشجویان؛ به عبارتی برنامه هایی که به موجب آن دانشجویان با یکدیگر آشنا شده و یکدیگر را بهتر دریابند، مهارت های بین المللی و میان

دانشگاه آزاد اسلامی و بین المللی شدن آن ◇

فرهنگی را به دست آورند و در نهایت آنها را نسبت به واقعیت همبستگی جهانی و چالش های جهانی حساس کند. بین المللی سازی دانشگاه می تواند به جابجایی دانشجویان و استادان بیانجامد. بین المللی سازی دانشگاه ها، بین المللی کردن خود مهارت آموزی است. این کار نیازمند باز تعریف برنامه ریزی درسی از طریق وارد ساختن الزامی یکی از اجزاء بین المللی و نیز از طریق شبکه سازی بین المللی برنامه های آموزشی است. شبکه سازی بین المللی از طریق تفاهم دوجانبه و برنامه های مشترک می تواند انجام یابد. جذب دانشجویان خارجی موجب شهرت بین المللی دانشگاه و بین المللی شدن پردیس آن می شود. استروم کیست، بر این باور پای می فشارد که بین المللی شدن دانشگاه ها نه تنها بر برنامه های دانشگاهی، اعضای هیات علمی و دانشجویان تاثیر می گذارد، بلکه موجب تغییرات ساختاری نیز می شود. (۱)

جونز بر این باور است که بین المللی شدن مفهوم مشترکی از اجتماع جهانی، همکاری بین المللی و علائق مشترک بین المللی است و ابعاد بین المللی «کالایی مشترک» است که در برگرفته ارتقای صلح جهانی و بهزیستی است. (۲)

دیم، با نگرشی متفاوت به تفکیک چهار مفهوم می پردازد که در عصر حاضر نظام های آموزش عالی را تحت تاثیر قرار داده اند: ۱- جهانی شدن: گسترش جهانی تجارت خدمات به مثابه کلید اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بازار جهانی؛ ۲- بین المللی شدن: مشارکت اندیشه ها، دانش و راهی برای انجام دادن کار مشابه در کشورهای متفاوت؛ ۳- نوگرایی مدیریتی: گسترش عملکرد تجاری و اندیشه های بخش خصوصی در نهادهایی که توسط بخش عمومی تامین مالی می شوند؛ ۴- کارآفرینی در آموزش عالی: موقعیتی که اعضای هیئت علمی و اداری می کوشند با بنگاهی ساختن فعالیت های خود منابع بخش خصوصی را به خود جلب کنند. (۳)

از نظر دو ویت، برخی ممکن است تصویری که از بین المللی شدن دانشگاه دارند به توان جابجایی دانشجویان و اعضای هیئت علمی محدود باشد و برخی دیگر نیز درباره مبادله دانش در میان کشورها از طریق راههای گوناگون توافق دارند (برای نمونه، دانشگاه ام . آی . تی برنامه های درسی خود را به صورت رایگان و بر خط ارائه می دهد)، برخی نیز ممکن است آن را فرایندی برای تغییر در برنامه های درسی تلقی کنند. در حالی که آنچه بسیاری از کشورهای پیشرفته جهان به لحاظ سرریز شدن عرضه

آموزش عالی خودشان دنبال می‌کنند، دست‌یابی به بازارهای جهانی آموزش عالی است و از این رو، به بین‌المللی شدن دانشگاه بیشتر با دیدگاهی اقتصادی می‌نگرند. (۴) در مورد بین‌المللی شدن نهاد دانشگاه، سازمان‌های بین‌المللی و کشورها یافته‌های ارزنده‌ای را ارائه نموده‌اند که به بررسی آنها می‌پردازیم.

۱- یونسکو: یونسکو در سال ۱۹۹۸ چهار موضوع اصلی را برای دانشگاه‌ها و آموزش عالی برای عصر جهانی شدن متمرکز کرده بود: (۱) تناسب برنامه‌ها؛ (۲) بین‌المللی شدن؛ (۳) منابع مالی؛ (۴) ارائه راه‌های دسترسی به آموزش عالی برای تمام کسانی که ظرفیت‌های مورد نیاز برای به پایان رساندن برنامه تحصیلی مورد نظرشان را دارد. (۵) یونسکو در اسناد رسمی و برنامه‌های عملی خود بر نقش فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی، نقش عالی در توسعه پایدار انسانی، آماده‌سازی برای جهان کار و روابط با دیگر سطح‌ها و انواع آموزش تأکید دارد. یونسکو همچنین کشورهای عضو و به ویژه کشورهای در حال توسعه را به «آزادسازی» به مفهوم «خصوصی‌سازی»، «تجاری‌سازی»، «کالایی‌سازی» و «یکسان‌سازی» که به «سرمایه‌داری آکادمیک» می‌انجامد، ترغیب می‌کند.

۲- بانک جهانی: بانک جهانی نیز در زمینه «جهانی‌شدن آموزش عالی» بر نکات اصلی نظیر «جنبه‌های اجتماعی و انسانی آموزش»، «آموزش عالی به مثابه کالای عمومی جهانی»، «نقش آموزش عالی در توسعه پایدار»، «افزایش شکاف دیجیتالی»، «افزایش نابرابری در دسترسی و نتایج آموزش عالی» و «مسئله کیفیت و تناسب آموزش عالی» تأکید می‌کند.

۳- سازمان تجارت جهانی: موافقت‌نامه عمومی تجارت و خدمات سازمان تجارت جهانی با تلاش برای عمومیت بخشیدن به موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات که در آن آموزش عالی نیز همچون سایر خدمات باید فرآیند کالایی‌سازی و تجاری‌سازی را طی کند، در واقع مسیر را برای به اجرا درآوردن آرم‌ان‌های ایدئولوژی نئولیبرال هموار می‌سازد.

۴- اتحادیه اروپا: بر مبنای مطالعات و اسناد انتشار یافته از سوی اتحادیه اروپا، از جمله بیانیه بلونیا، کشورهای اروپایی عضو این اتحادیه به بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها نظر دارند که به مفهوم افزایش تحرک دانشجویان و استادان است که موجب افزایش تنوع، کثرت‌گرایی و نوآوری می‌شود. چنین فضایی به طور طبیعی افزایش جذب اندیشمندان و دانشجویان خارجی به دانشگاه‌ها را در پی دارد.

تحلیل محتوای بیانیه‌های این اتحادیه پیش‌نیازهای ورود به قلمرو بین‌المللی شدن را چنین بر می‌شمارند: افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی به گونه‌ای که دست‌کم قابل رقابت در عرصه منطقه‌ای باشند؛ تنوع بخشی به نهادهای آموزشی برای افزایش توان همگرایی ساختاری؛ لزوم برخورداری از انعطاف‌پذیری نظام ملی آموزش عالی؛ ضرورت گسترش همکنشی‌های بین‌المللی؛ مشخص شدن وضعیت بخش عمومی خصوصی در بخش آموزش عالی.

۵- ایالات متحده آمریکا: برنامه ریزان آموزشی ایالات متحده آمریکا در جهت جهانی - بین‌المللی سازی نظام آموزش عالی خود، آنها را تشویق به برنامه ریزی‌های کلان، تأمین و تخصیص منابع مناسب برای آموزش می‌کنند و اینکه دانشگاه‌ها و دیگر مراکز آموزشی از استقلال بیشتری برخوردار شوند. ایالات متحده بر تغییر نگرش‌ها، ارزش‌ها و باورها پای می‌فشارد و در واقع به نوعی «توسعه سازمانی» در این نظام می‌اندیشد: گنجانیدن آموزش جهانی در برنامه‌های آموزش، افزایش آموزش ضمن خدمت اعضای هیات علمی، انجام دادن پژوهش‌های آموزشی در زمینه آموزش جهانی، پرداخت حقوق مناسب به اعضای هیات علمی، حفظ شئون اجتماعی اعضای هیات علمی و در اختیار داشتن فناوریهای نوین ارتباطاتی و استفاده بهینه از آنها. (۶)

۲. چارچوب‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی

در عصر جدید جهانی شدن در آموزش عالی، تنظیمات و توافق‌نامه‌های بین‌المللی جدیدی به منظور کنترل روابط و تعاملات جهانی تدوین شده‌اند. طیف روابط و قراردادهای بین کشورهای مختلف شامل توافقنامه‌های دو جانبه در تبادلات آموزشی بین دانشجویان تا شناسایی دو جانبه درجات مختلف تحصیلی است. از میان توافقنامه‌های بین‌المللی در زمینه آموزش عالی، شاید توافقنامه موجود در اتحادیه اروپا، کامل‌ترین توافق در این رابطه باشد. این توافقنامه شامل چارچوب Bologna است - این توافق‌نامه به منظور معرفی تغییرات صورت گرفته در راستای هماهنگ‌سازی سیستم آموزش عالی تمامی کشورهای عضو در اتحادیه اروپا تنظیم و طراحی شده است - همچنین این توافقنامه شامل برنامه‌های آموزشی از قبیل ERASMUS و SOCRATES است. در مقایسه، دیگر قراردادهای بین‌المللی از قبیل توافقنامه تجارت آزاد آمریکای شمالی، انجمن اتحادیه آسیایی جنوب شرقی و توافقنامه‌های دیگر

دارای مضامین تلویحی کمتر در رابطه با آموزش عالی هستند. شاخص ارزیابی تاثیر عمده جهانی شدن، بحث‌هایی است که پیرامون گنجاندن صنایع علمی (به خصوص آموزش عالی) در چارچوب سازمان تجارت جهانی از طریق طرح‌های GATS صورت گرفته است. GATS به واسطه آنچه که پیرامون حقیقت جهانی شدن عنوان می‌کند، شهرت یافته است. GATS به دنبال تاسیس «بازارهای جدید» در رابطه با عرضه محصولات علمی از همه نوع است (از جمله آموزش عالی). نظریه‌ای که در ورای GATS و مفهوم جهانی شدن وجود دارد، این است که علم و دانش همانند اجناس دیگر یک جنس خاص است و باید آزادانه در سراسر جهان تبادل شود. طرفداران این حوزه به بحث در این رابطه پرداخته‌اند که تجارت آزاد برای هرکس مفید خواهد بود و این کار از طریق رقابت در بازارهای عرضه نظریه‌ها و علم و دانش صورت می‌گیرد. (۷)

GATS و چارچوب‌های مربوطه نیز خواستار ترسیم یک ساختار محدود‌کننده قانونی در راستای عرضه خدمات آموزشی و محافظت از اموال و دارایی‌های علمی هستند. بنابراین GATS و سازمان تجارت جهانی دارای ارتباطی قوی با تبادل و عرضه اموال و دارایی‌های علمی^۱ و قوانین مربوط به حقوق انحصاری هستند. نیروی تحریک‌کننده‌ای که در ورای تمامی چارچوب‌های تنظیم‌کننده قرارداد بهینه‌سازی تجارت جهانی در حوزه دانش و حصول اطمینان در این زمینه است که حمایت از بازارهای آزاد و محافظت از مالکین فرآورده‌های علمی به خوبی صورت می‌گیرد. سازمان تجارت جهانی و توافقنامه‌های مربوط به آن، همانند حقوق انحصاری بین‌المللی، دارای یک قدرت قانونی هستند. آنها نوعی معاهده بین‌المللی هستند که توسط یک رژیم اجرایی قانونی حمایت می‌شوند. قراردادهای توافقنامه‌های شکل گرفته به منظور حمایت از فروشندگان و عرضه‌کنندگان کالاهای علمی صورت گرفته‌اند، نه به منظور حمایت از خریداران و مصرف‌کنندگان. (۸)

آنهایی که خواستار GATS و چارچوب‌های قانونی مربوطه هستند، فروشندگان و مالکین می‌باشند - شرکت‌های علمی چندملیتی، دولت‌هایی که بر صادرات تمرکز دارند و سازمان‌های دیگر از قبیل سازمان توسعه و مشارکت اقتصادی. شرکت‌های کنترل‌کننده از قبیل شرکت خدمات کنترل‌کننده

^۱- TRIP

آموزشی ایالت متحده آمریکا، منتشرین چندملیتی، شرکت‌های کامپیوتری و تکنولوژی اطلاعات، عرضه‌کنندگان منابع آموزشی انتفاعی از قبیل سیستم‌های آموزشی SYLVAN و شرکت‌های دیگر نمونه‌هایی از مشاغل هستند که در آموزش جهانی مشارکت دارند و از نظر آنها GATS متمر ثمر می‌باشد. البته گروه‌های آموزشی در بعضی از کشورها موافق یا مخالف طرح GATS هستند. (۹)

با وجودی که GATS باعث می‌شود که کشورهای در حال توسعه وارد چارچوب جهانی تبادل و تجارت در زمینه آموزش عالی شوند با این وجود باعث از بین رفتن جنبه‌های مربوط به استقلال آنها و آزادی عمل در حوزه اخذ تصمیمات آموزشی نیز خواهد شد. از آنجایی که شرکت‌های در حال توسعه بیشتر به واردات محصولات یا نهادهای آموزشی مورد نیاز خود می‌پردازند تا اینکه به صادرات آنها بپردازند، از این رو احتمال می‌رود که GATS به تبلیغ صادرات خود بپردازد. کشورهای در حال توسعه نیز نشان‌دهنده بازارهایی هستند که فروشندگانی از دنیای صنعتی شده مشتاق فعالیت و تحقق اهداف خود در آن می‌باشند. اغلب کشورهای در حال توسعه کمتر به صادرات محصولات آموزشی می‌پردازند و در این راستا مصرف‌کننده، عرضه‌کنندگان چندملیتی هستند.

تنظیمات و قراردادهای جاری - که طبق آنها تمامی کشورها دارای اختیار در حوزه صادرات و واردات منابع آموزشی هستند، تنظیمات منظم از قبیل حقوق انحصاری بین‌المللی، حقوق ثبت شده انحصاری و معاهدات توافق شده، توافق‌نامه‌های منطقه‌ای و مجوزهای منطقه‌ای و موارد مشابه - به میزان گسترده با تبادل آموزش عالی بین‌المللی در ارتباط می‌باشند. همچنین می‌توان گفت که بازارهای آموزشی بین‌المللی به درستی گشایش یافته‌اند و نیازهای قانونی اضافی در این رابطه دیگر مورد نیاز نمی‌باشد.

۳. همکاری‌های علمی بین‌المللی

با گسترش دنیای ارتباطات در هزاره سوم میلادی، تحولات نظام جهانی در حوزه سیاست و به‌طور خاص اقتصاد (کمرنگ شدن جدی مرزهای اقتصادی و تجاری) و موفقیت‌هایی که بشر در پرتو فناوری رایانه و شبکه اینترنت کسب کرده است، حوزه‌های مختلف حیات اجتماعی از جمله آموزش عالی را با دو پدیده هم‌سو، ولی متمایز؛ یعنی جهانی شدن به معنی یکی شدن و دیگری، بین‌المللی شدن به

معنی همکار و شریک شدن روبرو ساخته است. گرایش رو به رشد ملت ها به برقراری همکاری های بین المللی به علت وابستگی متقابل آنها به یکدیگر نیز از لحاظ علمی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی امروزه بیش از هر زمان دیگر، با قدرت و قوت استمرار پیدا کرده است و شناخت وسیع همکاری های علمی بین المللی که خود اکنون جنبه جهانی یافته است، بعدی از وابستگی متقابل کشورها به یکدیگر است.

یونسکو در سند راهبردی میان مدت خود (۲۰۱۳ - ۲۰۰۸) در ماده ۶۴، بر همکاری از طریق شبکه های فرارشته ای و مراکز برجسته آموزش عالی، استفاده مشترک از دانش در زمینه سیاست گذاری علمی و علوم پایه و در ماده ۸۱ بر ارتقا و ترویج همکاری در بین پژوهشگران در سطح جامعه بین المللی برای تدوین و اجرای سیاست های علمی جامع و ایجاد نظام پژوهش های ملی و تعقیب مسیر توسعه پایدار و تحقق اهداف توسعه هزاره تأکید کرده است. همچنین در ماده های ۴۵ و ۵۰ این سند به توسعه آموزش عالی و در موارد ۴، ۲۰ و ۷۶ به توسعه و ترویج همکاری های بین المللی در سطوح کشوری، منطقه ای و جهانی اشاره کرده است (۱۰) که با عنایت به آنها، کشورهای عضو می توانند با ایجاد شبکه های ارتباطی و انعقاد قراردادهای متقابل دانشگاهی و مراکز آموزش عالی از همکاری های علمی بین المللی حمایت کنند.

همچنین دانشگاه ها در بیان اهمیت بین المللی سازی آموزش عالی و مزایای آن به شاخص های: تبادل دانشجو، مشارکت در پژوهش و آموزش، بالا بردن کیفیت و استانداردهای دانشگاهی، توسعه طرح های تحقیقاتی، هم یاری در توسعه دانشگاه، افزایش رشته های دانشگاهی، افزایش درک و شناخت میان فرهنگی، تبلیغ دانشگاه، ایجاد تنوع برای دانشجویان، افزایش همگرایی در منطقه، آشنایی دانشجویان بومی با مسائل بین المللی و ایجاد منابع درآمد جدید اشاره کرده اند (۱۱).

اصل همکاری بین المللی مبتنی بر همبستگی، به رسمیت شناختن یکدیگر و حمایت متقابل و مشارکتی صحیح که به شکلی منصفانه نه تنها منافع طرف ها بلکه ارزش تقسیم دانش و مهارت را نیز حفظ می کند، باید بر روابط بین مؤسسه های آموزش عالی در کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه حاکم شود، و به ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته را بیشتر بهره مند سازد. سازمانهای خیریه و سازمانهای غیر دولتی باید فعالیت خود را برای پا گرفتن طرح های همکاری میان دانشگاهی

افزایش دهند. به ویژه از گذر خواهر خواندگی مؤسسه‌ها، بر مبنای همبستگی و مشارکت، در جهت پر کردن شکافی که بین کشورهای ثروتمند و فقیر در زمینه‌های شاخص تولید و اجرای دانش وجود دارد، هر مؤسسه آموزش عالی باید به ایجاد ساختار و یا سازمان خاصی برای ارتقاء مدیریت و همکاری بین‌المللی اقدام کند.

در یک طبقه بندی کلی می‌توان دلایل بین‌المللی شدن را در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خلاصه کرد. اعتقاد بر این است که آموزش بعد چهارم سیاست خارجی است. (۱۲) به عبارت دیگر؛ همکاری آموزشی به منزله نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده روابط دیپلماتیک میان ملت‌ها محسوب می‌شود. از آنجا که اغلب نخبگان سیاسی از میان دانشگاهیان برگزیده می‌شوند، گسترش اعطای بورس‌های بین‌المللی و پذیرش دانشجویان خارجی به منزله نوعی معرفی فرهنگ و جامعه هر کشور به رهبران سیاسی و مدیران ارشد آینده دیگر کشورهای جهان است. همکاری‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌ها می‌تواند موجب استحکام روابط سیاسی و اقتصادی میان دولت‌ها شود؛ به خصوص در شرایطی که روابط سیاسی و دیپلماتیک رسمی چندان مستحکم نیست.

از نظر اقتصادی عنوان می‌شود که بین‌المللی شدن آموزش عالی می‌تواند اقتصاد ملی کشورها را نجات دهد و باعث افزایش سرعت توسعه علمی آنها شود؛ زیرا در این فرایند انبوهی از تجارب و پیوندهای اقتصادی ایجاد خواهد شد و تجارب، صنعت و علم به منزله یکی از منابع اقتصادی گسترش می‌یابد. (۱۳)

از نظر فرهنگی مهم‌ترین کارکرد بین‌المللی شدن آموزش عالی گسترش ارزش‌ها، اصول و معانی فرهنگ ملی کشورها به عرصه بین‌المللی است. استفاده از مبادلات مؤسسه‌ها و مراکز آموزش عالی می‌تواند به توسعه فرهنگ ملی کشورها کمک کند.

تجارب فعالیت‌های علمی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که هر گونه تحرک در توسعه علمی اعم از آموزشی، پژوهشی و فن‌آوری و ارتقای کیفی و کمی آنها موقوف به همکاری متقابل با کشورهای صاحب علم و فن‌آوری و همچنین همکاری و توان جذب دانشمندان و متخصصان برجسته‌ای که با جریان علم روز مرتبط هستند، می‌باشد. زمانی این امکان میسر خواهد شد که شرایط علمی مطلوب به ویژه به لحاظ ارتباطات بین‌المللی برای برگزاری گردهمایی‌های علمی داخلی و خارجی،

انعقاد تفاهم نامه های علمی و فنی، جمع آوری و تمرکز اطلاعات در عرصه های مختلف بین المللی، همکاری با سازمانهای تخصصی، جذب نیروهای متخصص، عضویت در مجامع علمی بین المللی، ترجمه و نشر تازه ترین اخبار و اطلاعات بین المللی در این زمینه ها تامین شود.

دستیابی به دانش و فن آوری پیشرفته برای برقراری ارتباط بین المللی در زمینه های مختلف آموزشی، پژوهشی و فن آوری از مهم ترین ابزارهای توسعه است. دانشگاه ها، موسسه های آموزشی عالی و مراکز علمی- پژوهشی با برنامه ریزی، از طریق تقویت همکاری های علمی و فن آوری موقعیت فعلی خود را ارتقاء می بخشند.

۴. رتبه بندی دانشگاه های جهان

رتبه بندی آکادمیک دانشگاه های جهان بر اساس پارامترهای مختلفی انجام می شود. رتبه بندی می تواند بر اساس کیفیت برخی شاخص های موجود انجام شود. از جمله این شاخص ها می توان به آمارهای تجربی، برآوردهای مربوط به استادان، بورسیه ها، دانشجویان، داوطلبان ورود به دانشگاه و برخی دیگر اشاره کرد. علاوه بر آن، معیارهای ارزیابی برای رتبه بندی بین المللی دانشگاه ها عبارتند از: ۱- نسبت استاد به دانشجو؛ ۲- سطح علمی استادان؛ ۳- وضعیت مقالات چاپ شده جهانی در هر سال؛ ۴- وضعیت اطلاع رسانی سایت های اینترنتی؛ ۵- دسترسی به منابع آنلاین علمی؛ ۶- تعداد دانشجویان بین المللی؛ ۷- وضعیت آموزشی و کلاس ها بر اساس استاندارد های جهانی؛ ۸- امکانات رفاهی و کمک آموزشی برای دانشجویان؛ ۹- اختراعات، اکتشافات، همایش های سیاسی.

مؤسسات مختلفی رتبه بندی بین المللی دانشگاه ها را انجام می دهند که شامل موارد زیر است:

۱- رتبه بندی آموزشی دانشگاه های جهان^۱: این رتبه بندی توسط «دانشگاه شانگهای جیا تانگ» صورت می گیرد. در این رتبه بندی، تعداد مقالات منتشر شده در مجلات نیچر و ساینس، تعداد برندگان جایزه نوبل و فیلدز مورد ملاک قرار می گیرد؛

۲- نشریه آموزش عالی تایمز لندن- موسسه رتبه بندی کاکارلی سیمونز^۲؛

^۱- SJTU

^۲- QS

- ۳- نشریه نیوزویک آمریکا (بر اساس تعداد کتاب ها و مجلات کتابخانه ها)؛
- ۴- وبومتریک: آزمایشگاه سایبرمتریک واحدی از انجمن ملی تحقیقات اسپانیا که بر اساس قابلیت دسترسی و نسبت اطلاعات منتشر شده در وب تحلیل می کند؛
- ۵- فاکتور جی: در روش فاکتور جی، تعداد پیوند های وب سایت یک دانشگاه در میان وب سایت دیگر دانشگاه ها محاسبه می شود. فاکتور جی در واقع میزان محبوبیت و اهمیت وب سایت یک دانشگاه را در میان وب سایت های دانشگاه های دیگر نشان می دهد؛
- ۶- رتبه بندی حرفه ای دانشگاه های دنیا: این رتبه بندی که توسط مدرسه عالی ملی معدن پاریس بنیان گذاشته شده، قابلیت دانشگاه ها را در زمینه آموزشی و سودآوری اقتصادی بررسی می کند؛
- ۷- رتبه بندی عملکرد مقالات علمی دانشگاه ها: ^۱ انجمن ارزیابی و ارتقا دهی آموزش عالی تایوان رتبه بندی را بر اساس روش کتاب سنجی انجام می دهد که بر آن اساس میزان مورد مرجع قرار گرفتن مقالات و کتب، مقالات چاپ شده در مجلات با ضریب تأثیرگذاری بالا و شاخص H که نشان دهنده معیارهای بهره وری و میزان تأثیرگذاری و برتری تحقیقات می باشد، ملاک است؛
- ۸- رتبه بندی دانشگاه ووهان: مرکز تحقیقات ارزیابی علم چین در دانشگاه ووهان که بر اساس تعداد مقالات چاپ شده و ارجاعات، رتبه بندی را انجام می دهد؛
- ۹- رتبه بندی Global Universities Ranking: موسسه Rater روسیه، رتبه بندی را بر اساس مخلوطی از شاخص ها انجام می دهد؛
- ۱۰- رتبه بندی SCImago: گروه پژوهشی SCImago رتبه بندی را بر اساس تعداد مقالات علمی در دیتابیس Scopus از انتشارات Elsevier انجام می دهد.

بر اساس رتبه بندی های بین المللی صورت گرفته توسط موسسه های محلی دانشگاه های ام.آی.تی، برکلی کالیفرنیا، پنسیلوانیا، میشیگان، کرنل، ویسکانسین - مدیسون، تگزاس، واشنگتن، مینه سوتا، کارنگی، و شیکاگو دارای رتبه های برتر بودند. در ایران نیز دانشگاه تهران دارای رتبه ۱۰۴۵، دانشگاه صنعتی شریف ۲۰۲۴، دانشگاه شیراز ۲۳۵۹، دانشگاه علم و صنعت ۲۵۶۰، دانشگاه صنعتی

^۱- HEEACT

امیرکبیر ۲۶۶۱، دانشگاه اصفهان ۲۶۸۷، دانشگاه فردوسی مشهد ۲۸۴۲، دانشگاه تربیت مدرس ۳۰۰۴ و... بودند. (۱۴)

۵. ویژگی های آموزش عالی دانشگاه های برتر جهان

چشم اندازهای دانشگاه های برتر در رتبه بندی جهانی که دارای برنامه راهبردی جامع و فراگیر هستند، مورد بررسی قرار می گیرد:

۱- دانشگاه ام. آی. تی: ^۱ این دانشگاه، تعالی سطح دانش و ارائه آموزش های مرتبط با عرصه های عملی، فناوری و دیگر عرصه های دانش را رسالت اصلی خود معرفی کرده، هدف خود را ارائه خدمات بهتر به ملت و جهان در قرن ۲۱ می داند. (۱۵)

۲- دانشگاه برکلی کالیفرنیا: ^۲ این دانشگاه رسالت اصلی خود را آموزش، پژوهش و ارائه خدمات عمومی معرفی می کند. (۱۶)

۳- دانشگاه پنسیلوانیا: ^۳ این دانشگاه چشم انداز خود را چنین معرفی می کند: «افزایش میزان موفقیت دانشجویان و رشد و تغییر جهت پاسخ به نیازهای دانشگاهی و اجتماعی برای آینده.» (۱۷)

۴- دانشگاه میشیگان: ^۴ این دانشگاه که یکی از معدود دانشگاه های دولتی قرار گرفته در مجموع ده دانشگاه نخست دنیاست، در آستانه قرن ۲۱، هدف اصلی خود را کمک به رشد شهروندان به خصوص رهبران آینده و تعلیم تعداد زیادی از افراد جامعه و تجهیز آنان به فرصتهای آموزشی قابل قیاس با آموزشهای بهترین مؤسسات خصوصی می داند. (۱۸)

۵- دانشگاه کرنل: ^۵ رسالت اصلی این دانشگاه چنین بیان شده است: «کرنل انجمنی یادگیرنده است که از طریق تعلیم و آموزش رهبران فردا و بسط و گسترش مرزها و سرحدات دانش، در پی ارائه

¹ - Massachusetts Institute of Technology (MIT)

² - University of California Berkeley

³ - Pennsylvania State University

⁴ - University of Michigan

⁵ - Cornell University

خدمت به جامعه است.»(۱۹)

۶- دانشگاه ویسکانسین - مدیسون:^۱ رسالت اصلی این دانشگاه، آموزش، پژوهش و ارائه خدمات دولتی در سطح جهانی است.(۲۰)

۷- دانشگاه تگزاس:^۲ ماموریت‌های اصلی این دانشگاه عبارتند از حصول تعالی و پیشرفت در عرصه‌های متداخل و مرتبط با آموزش در سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد، انجام پژوهش‌ها و ارائه خدمات عمومی و کمک به پیشرفت جامعه از طریق فعالیت‌های پژوهشی و خلاقانه، توسعه دانش نوین و حفظ و ارتقای وضعیت اقتصادی دولت.(۲۱)

۸- دانشگاه واشنگتن:^۳ رسالت اصلی این دانشگاه، تعالی سطح دانش و اشاعه آن است و با انواع گوناگون پژوهش، بررسی و مباحثه، زمینه لازم را برای ارتقای سطح دانش نوین فراهم ساخته، از طریق مبادلات میان دانشگاهی، فعالیت‌های خلاقانه، آموزش بین المللی و ارائه خدمات عمومی، انواع روش‌های اشاعه و نشر دانش را به کار می‌گیرد.(۲۲)

۹- دانشگاه مینه سوتا:^۴ رسالت اصلی این دانشگاه در سه زمینه خلاصه می‌شود: پژوهش و اکتشاف (تولید دانش)، آموزش و یادگیری (اشتراک دانش، درک و فهم آن و توسعه خلاقیت از طریق فراهم ساختن مجموعه گسترده‌ای از برنامه‌های آموزشی) و توسعه و ارائه خدمات عمومی (اشاعه، جذب، تبادل دانش بین دانشگاه و جامعه از طریق بهره‌گیری از تخصص و مهارت دانشگاهیان و کمک به سازمانها و اشخاص برای پاسخ‌گویی به محیط متغیر).(۲۳)

۱۰- دانشگاه کارنگی:^۵ این دانشگاه سه هدف اصلی را مد نظر دارد: (۱) ارائه آموزشی متمایز و با کیفیتی ممتاز برای درک مسائل بین المللی؛ (۲) ترغیب پژوهش، خلاقیت و ابتکار؛ (۳) بهره‌گیری از دستاوردهای عملی و دانش نوین برای ارائه خدمات بهتر به جامعه.(۲۴)

¹ - University of Wisconsin Madison

² - University of Texas Austin

³ - University Washington

⁴ - University of Minnesota

⁵ - Carnegie Mellon University

۱۱- دانشگاه شیکاگو:^۱ این دانشگاه ضرورت توجه به مقوله تنوع را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار داده است؛ به نحوی که استخدام بهترین متخصصان و انجام مطالعات میان رشته‌ای را جهت کسب توفیق در محیط رقابتی امروز، لازمه فعالیت خود و هر نهاد آموزشی می‌داند. (۲۵)

آنچه در اسناد راهبردی دانشگاه‌های بزرگ و موفق جهان مورد تأکید قرار گرفته است عبارتند از: پژوهش محور بودن برنامه ریزی و عطف به دانش کاربردی؛ افزایش مراوده با جامعه و پاسخ به نیازهای گوناگون آن؛ ایجاد شبکه‌های استراتژیک بین‌المللی و اجرای دوره‌های فرامرزی؛ تأکید بر دانشجوی محوری و مشتری‌مداری، انتقال مسئولیت یادگیری به دانشجو، و تبدیل نقش معلم به نقش یک محرک؛ تمرکز زدایی از تصمیم‌گیری‌ها و حفظ استقلال عمل دانشگاه؛ استفاده از فناوری ارتباطات الکترونیک؛ فناوری اطلاعات و فناوری توسعه دانشگاه مجازی و آموزش از راه دور؛ توجه به خلاقیت و نوآوری در آموزش و پژوهش. (باز خوانی روش‌ها و شیوه‌ها)

علاوه بر موارد مذکور می‌توان به یافته‌های ذیل نیز در مورد کارویژه‌ها و راهبردهای آن دانشگاه‌ها اشاره کرد: دستیابی به حقیقت؛ دنبال کردن اهداف و مأموریت‌ها بر مبنای سه کار ویژه آموزش، پژوهش و خدمات اجتماعی؛ الویت دادن به آموزش و پژوهش در جهت منافع بومی و محلی و خدمت به جامعه با حفظ منافع عمومی جهانی، رویکرد میان‌رشته‌ای، رفع هر گونه تبعیض و احترام به نوع بشر، ترویج روحیه پرسش‌گری، کثرت‌گرایی، حفظ محیط زیست و... (۲۶)

بر اساس آنچه درباره این دانشگاه‌ها بیان شد، درباره اقدامات لازم جهت بهبود رتبه واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی بر اساس معیارهای جهانی می‌توان این مؤلفه‌ها را بیان نمود: تمرکززدایی از تصمیم‌گیری‌ها و حفظ استقلال عمل دانشگاه؛ استفاده از فناوری ارتباطات الکترونیک؛ بهبود وضعیت آموزشی و کلاس‌ها بر اساس استانداردهای جهانی؛ ارائه امکانات رفاهی و کمک آموزشی به دانشجویان؛ برگزاری همایش‌های سیاسی؛ افزایش سطح علمی استادان؛ افزایش کمی و کیفی مقالات چاپ شده جهانی در هر سال؛ تأکید بر دانشجو محوری و مشتری‌مداری؛ انتقال مسئولیت یادگیری به دانشجو؛ جذب و افزایش تعداد دانشجویان بین‌المللی؛ بهبود وضعیت اطلاع‌رسانی سایتهای اینترنتی؛ دسترسی به منابع آنلاین علمی.

^۱ - University of Chicago

۶. نقش زبان انگلیسی و تکنولوژی اطلاعات

در دوره فعلی، استفاده از زبان انگلیسی برای تبادل دانش در سراسر جهان، برای آموزش، حتی در کشورهایی که انگلیسی زبان آموزش عالی نیست، برای تنظیمات مدرک بین مرزی و سایر برنامه ها امری محوری است. برتری زبان انگلیسی، در جهانی شدن، یک عامل محسوب می شود. انگلیسی، گسترده ترین زبان خارجی مطالعه شده در جهان است. در بسیاری از کشورها، انگلیسی زبان دوم اجباری در مدارس و زبان دوم انتخابی در اکثر مکانهاست. انگلیسی، واسطه ارتباطی اکثر مجلات علمی است که به طور بین المللی منتشر می شوند. وب سایت های اینترنتی که به عملکرد تخصصی و علمی اختصاص یافته اند، اغلب به زبان انگلیسی هستند. در حقیقت، انگلیسی به عنوان زبان تبادلات علمی و دانشگاهی اینترنتی به کار می رود. کشورها به طور روز افزون برنامه های دانشگاهی را به انگلیسی ارائه می دهند تا دانشجویان بین المللی را که تمایلی به آموختن زبان محلی ندارند، جذب کنند و مهارت های دانشجویان داخلی را تقویت کنند و به آنها این امکان را بدهند که در صحنه بین المللی کار کنند. انگلیسی به طور واضح یک زبان فراگیر در آموزش عالی در سر تا سر جهان است. (۲۷)

این احساس وجود دارد که انتشار در برجسته ترین مجلات علمی، تأییدیه ضروری کار دانشگاهی است. به طور روز افزونی، ملاقات های علمی منطقه ای و بین المللی منحصراً به زبان انگلیسی است که مجدداً روان بودن در این زبان ارزش محسوب می شود. محصولات زبان انگلیسی بر روی بازار دانشگاهی بین المللی خصوصاً مجلات و کتاب ها تفوق دارند و بر روی دانشجویان و دانشگاهیان در بسیاری از کشورها تأثیر می گذارند. انگلیسی جایگزین زبانهایی همچون فرانسوی، آلمانی و اسپانیایی، به عنوان واسطه ارتباطی بین المللی تخصصی شده است. این زبانهای دیگر، در خطر محو شدن در آموزش عالی نیستند، اما نقش جهانی آنها در حال کاهش است.

اما در مورد تکنولوژی اطلاعات، واحدهایی انقلابی در تکنولوژی اطلاعات^۱ در نقل و انتقال دادن تحصیلات عالی وجود دارد که شامل ارتباطات، ذخیره سازی و بازاریابی دانش می باشند. (۲۸) کتابخانه ها مخازنی از کتاب ها و مجلات را که شامل اطلاعات اساسی قابل دسترس، وب سایت ها و میزانی از تولیدات اساسی تکنولوژی اطلاعات است را در دست دارند. (۲۹) محققان به طور فزاینده ای از

^۱ - Information Tecnology

اینترنت استفاده کرده و تجزیه و تحلیل و تحقیق خود را منتشر می کنند. مؤسسات تخصصی با استفاده از تکنولوژی اطلاعات برنامه های آموزشی را به دانشجویان بیرون از فضای دانشکده انتقال می دهند. اطلاعات اساسی و مکانیسم بازیابی احتمالا فرایند بایگانی مناسب و سیستم الکترونیکی را آسان تر می کند. اینترنت از خدمات عمومی مثل ایمیل و وب سایت تشکیل شده است که برای استفاده به آسانی در دسترس است. با یک سرمایه گذاری تجاری که از طرف مؤسسات صورت می گیرد، بسیاری از اطلاعات اساسی مجلات الکترونیکی و کتاب ها در اختیار آنها قرار داده می شود. (۳۰) انقلاب اطلاعاتی نه آموزش عالی به کشورهای در حال توسعه را انتقال می دهد و نه علاجه برای تحصیلات عالی در کشورهای در حال توسعه است بلکه تنها یک واحد اصلی جهانی شدن در تحصیلات عالی است. (۳۱)

با این حال، عده ای بر این عقیده اند که ما به زودی می توانیم ضرورت دانشکده های جهانی را به گونه ای مشاهده کنیم که در آن اهداف با توجه به نیازهای جهانی اولویت های قابل توضیح هستند. اطلاعات جهانی و اقتصادی به عنوان Cyber Infrastructure (که در آن سخت افزار ICT، نرم افزار، مردم، سازمانها و سیاست ها قابل توضیح هستند و به علاوه در آن افزایش ظرفیت دهها یا صدها برابر می شود) معرفی می گردد. (۳۲) امروزه تغییرات وسیع در تکنولوژی هایی رخ می دهد که در آن قابلیت های مهمی معرفی می شوند.

امروزه ۴۰۰ دانشگاه از نمودار OCW تبعیت می کنند که در آن ارزیابی هایی بیشتر بر روی آموزش صورت می گیرد و ۷۰۰۰ رشته نیز به صورت آنلاین ارائه می شود به علاوه تعدادی از دانشکده ها و مؤسسات و شرکت ها به گونه ای به هم متصل شده اند که در آن حمایت هایی از نظر فعالیت های مختلف در نظر گرفته می شود و این موارد باعث افزایش تلاش ما در جهت جمع آوری اطلاعات می شود برای مثال در کتاب گوگل^۱ تعدادی کتابخانه معرفی می شود که در آن منابع خوبی در ۳۵۰ زبان معرفی می شود. گوگل اکنون دارای ۱۰ میلیون کتاب پژوهشی است. (۳۳) پس با ظهور تکنولوژی ها، دانشگاه های حاضر مجموعه ای از روابط به هم تنیده ای از سه قابلیت شده اند: یادگیری روابط،

^۱ - Google Book

منابع دانش و تصدیق دانش (۳۴) افراد با منابع آزاد نرم افزار، ابزارهای پیشرفته جدید و اطلاعات فراگیر خواهند توانست به شبکه های جهانی دسترسی پیدا کنند. دسترسی میلیون ها انسان بدون محدودیت به دانش و ابزار یادگیری و ارتباط آنها با یکدیگر در سایه رشد Scaffolding of Cyber Infrastructure امکان پذیر است و انسان در این شرایط، حقیقتاً در آستانه ظهور شکل جدیدی از تمدن است.

۷. کنش گران نوین

جهانی شدن با نفوذپذیر ساختن مرزها برای چرخش آزاد سرمایه ها، کالاها و خدمات به تقویت بنگاه ها می پردازد. اسکالر، در مورد بنگاه های فراملی که تبدیل به شرکت های جهانی می شوند نشان می دهد که چگونه دانشگاه ها می توانند به موسسه های جهانی تبدیل شوند. اسکالر جهانی شدن را با چهار معیار اندازه گیری می کند: سرمایه گذاری های مستقیم در خارج، به کارگیری بهترین روش های اجرایی در جهان، بنگاه های تابعه و پنداره جهانی. او تأیید می کند که طبقه سرمایه دارهای فراملی تنها دربرگیرنده رهبران بنگاه های فراملی نیست، بلکه حتی افراد حرفه ای جهانی نظیر رؤسای دانشگاه ها را نیز در بر می گیرد. روسای دانشگاه ها می کوشند تا به کنشگران جهانی تبدیل شوند و دانشگاه های خود را در موقعیت بازار رقابتی آموزش عالی قرار دهند. این رؤسا، دانشگاه های خود را به گونه ای سامان داده اند تا منطبق بر هنجارها و عملکرد های بنگاه های جهانی باشد.

اسکالر بر این باور است که «بنگاهی که جهانی می شود، نیازمند پنداره ای جهانی است به این دلیل که او در حال از دست دادن ملیت خود و بازتعریف روابطش با سرچشمه خویش و ایجاد روابطی نوین با بازارها و شریک های جهانی است.» به عقیده او «بنگاه برای دست یابی به موفقیت جهانی، از پنداره ای مبتنی بر داشتن مهمترین سازماندهی برخوردار است.» (۳۵)

یکی از جنبه های متحول کننده دانشگاه ها در عصر جهانی شدن پدیده «آموزش در ورای مرزها» است. آموزش در ورای مرزها از سه نقطه نظر مورد توجه یونسکو می باشد. نخست اینکه، آموزش، اغلب با استفاده از آموزش راه دور انجام شود. دوم، تضمین کیفیت، اعتبار سنجی و به رسمیت شناختن مدارک

آموزش عالی. سوم، تسکین موقت کمبودهای آموزشی که بر اثر کمبود منابع و ظرفیت پذیرش دانشگاه‌های کشورها ایجاد شده است. (۳۶)

بسیاری از کشورهای در حال توسعه، به ویژه کشورهای کوچک از ظرفیت توسعه آموزش از راه دور به ویژه آموزش مجازی برخوردار نیستند، و فراگیران محلی بیش از پیش به دوره‌های ارائه شده از سوی کشورهای توسعه یافته وابسته اند. همکاری‌های منطقه‌ای و حتی بین‌المللی میان کشورهای در حال توسعه می‌تواند در تقویت ظرفیت‌ها در این قلمرو مشارکت داشته باشند. به عنوان مثال، پیشنهادهایی در مورد ایجاد دانشگاهی مجازی برای کشورهای کوچک مشترک المنافع وجود دارد. بر اساس این پیشنهاد دانشگاه‌های محلی، در چارچوب یک کنسرسیوم، در راه اندازی زیر ساخت‌ها و ظرفیت‌های انتشار آموزش مجازی خود مشارکت خواهند کرد. (۳۷)

نتیجه‌گیری، راهبردها و راهکارها

بر اساس آنچه بیان شد، دانشگاه آزاد اسلامی در جهت بین‌المللی شدن با توسعه شعبه‌های خارج از کشور، در کشورهای کم درآمد می‌تواند دارای سه اولویت باشد:

۱- تقویت مهارت‌های مدیریتی، بهبود وسایل آموزشی و بازآموزی آموزش‌گران و مدیران مدارس؛ ۲- افزایش آموزش افراد حرفه‌ای و فنی‌کیفی؛ ۳- انجام سرمایه‌گذاری‌های هدفمند آموزشی و پژوهشی تخصصی در بخش‌های مشخصی که دارای مزیت‌های رقابتی هستند.

دانشگاه آزاد اسلامی برای برآورده ساختن نیاز حکومت‌های کوچک می‌تواند اولویت‌های زیر را داشته باشد: ۱- ایجاد مشارکت‌های زیر منطقه‌ای با دیگر حکومت‌های کوچک همسایه برای ایجاد دانشگاهی شبکه‌ای؛ ۲- تشکیل شعبه‌های دانشگاهی با جهت‌گیری راهبردی که بخش کوچکی از آن بتواند نیازهای اساسی بسیار محدود در زمینه کارکنان کیفی را بر طرف سازد؛ ۳- ایجاد مشارکت میان دولت و تأمین‌کنندگان خارجی واحد بین‌المللی و انجام گفتگو و توافق بر سر معافیت‌ها؛ ۴- ایجاد آموزش از راه دور، پس از گفتگو با دولت‌ها، از طریق یک تأمین‌کننده بین‌المللی سرشناس.

آنچه که دانشگاه آزاد اسلامی می‌تواند انجام دهد، ایجاد راه نفوذ در برخی از کشورهاست و علاوه بر ایجاد شعبه‌هایی با اهداف سودآورانه، موقعیت راه، برای در دست گرفتن بازار در آن کشورها

مغتنم شمارد. مطمئناً آن کشورها نیز استقبال خوبی از دانشگاه آزاد اسلامی به عمل خواهند آورد، چرا که این دانشگاه وسیله‌ای خواهد بود که آموزش عالی بیشتر در دسترس مردم آن کشورها قرار گیرد. در مجموع دو روش اصلی برای تأمین خدمات آموزش عالی توسط دانشگاه آزاد اسلامی برای فراگیران کشورهای خارجی وجود دارد:

در وهله نخست ایجاد یک پردیس محلی یا یک پردیس وابسته و با استفاده از مشارکت محلی یعنی همکاری با یک کالج دانشگاهی محلی، یا یک مؤسسه محلی خصوصی و یا از طریق یک دانشگاه محلی که از طریق منابع عمومی تأمین مالی می‌شود، برای برگزاری کلاس‌ها اقدام شود. در برخی از موارد، بخشی از کلاس‌ها در کشورهای خارجی و بخشی دیگر در داخل کشور می‌تواند برگزار شود. روش دوم «تأمین فرامرزی» است. در این حالت کلاس‌ها توسط دانشگاه آزاد اسلامی برگزار می‌شود که ضمن باقی ماندن در کشور، به دانشجویان کشورهای خارجی آموزش می‌دهد. آموزش از راه دور و یادگیری الکترونیکی (آموزش از طریق اینترنت) بین‌المللی در این دسته قرار می‌گیرد. (۳۸) تأمین خدمات فرامرزی با استفاده از آموزش مجازی، آموزش عالی را بدین معنا متحول ساخته است که فراگیران در حال حاضر می‌توانند به صورت مستقیم با مربی‌های خود و دیگر فراگیران در زمان واقعی در تماس باشند. این روش برای بسیاری از کشورهای فقیر مناسب است چرا که موضوع کاهش نیاز به خروج دانشجویان از کشور محل سکونت، اثر کاملاً مثبتی بر خروج ارز از آن کشورها دارد.

لازم به یادآوری است که دانشگاه آزاد اسلامی اغلب دوره‌هایی را می‌تواند برگزار کند که نیازمند به‌کارگیری زیرساخت‌های سنگین نباشند. اگر دانشگاه آزاد اسلامی دارای کارویژه‌هایی بشود به طوری که بتواند در آن سوی مرزها تجربه‌های منحصر به فردی را برای دانشجویان فراهم کند و به آنها کمک کند تا تبدیل به شهروندانی با کیفیت شوند به طوری که یاد بگیرند، بیاندیشند و در مورد جامعه خودشان به بحث بپردازند، به این ترتیب آن جوامع از لحاظ فکری، فرهنگی و فیزیکی توسعه خواهند یافت و همچنین می‌توانند به پژوهش‌هایی بپردازند که پاسخگوی نیازهای محلی‌شان باشد. دانشگاه آزاد اسلامی می‌تواند در هم‌کنشی با اجتماع‌های محلی، خدمات ارزشمندی را به آنها ارائه دهد که از جمله می‌توان در اختیار قرار دادن منابع و ارائه نظرات و توصیه‌ها را به این اجتماعات نام برد. به علاوه دانشگاه آزاد اسلامی لازم است از ساز و کار مؤثر برای کیفیت دوره‌های ارائه شده در

چارچوب آزادسازی آموزش عالی برخوردار باشد. همچنین دانشگاه آزاد اسلامی، بیشتر آموزشگران خود را از کشور میزبان انتخاب خواهد کرد. این دانشگاه می تواند آموزشگران دانشگاه های محلی را به صورت قراردادی یا پاره وقت به کار گیرد. در صورت بالا بودن سطح کیفیت دوره های آموزشی، دانشجویان ثروتمند و طبقات متوسط، ثبت نام در شعبه های خارجی این دانشگاه را بخواهند گزید. همچنین کارفرمایان محلی به ویژه کارفرمایان بخش خصوصی امکان دارد بکارگیری دانش آموختگان دارای عنوان خارجی را ترجیح دهند. دانشگاه آزاد اسلامی می تواند با دانشگاه های محلی همکاری کند. این همکاری برای هر دو کشور خارجی مفید واقع خواهد شد. زیرا هر دو طرف منابع خود را به اشتراک گذاشته و دوره هایی را برگزار می کنند که به صدور عنوان دانشگاهی مشترک منجر گردد. لازم است که دانشگاه آزاد اسلامی در شکل گیری این همکاری ها پیش قدم بوده و همکاری بیشتری داشته باشد. دانشگاه آزاد اسلامی برای بین المللی شدن لازم است اقداماتی را انجام دهد: تغییرات ساختاری و توسعه سازمانی؛ برنامه ریزی کلان و تأمین و تخصیص منابع؛ نوگرایی مدیریتی؛ کارآفرینی و دست یابی به بازارهای جهانی آموزش عالی؛ در اختیار داشتن فناوری های نوین اطلاعاتی؛ مسأله محور ساختن آموزش؛ شبکه سازی بین المللی برنامه های آموزشی، آموزش جهانی و رویکرد میان رشته ای؛ به دست آوردن مهارت های بین المللی و میان فرهنگی؛ گسترش جهانی تجارت خدمات؛ پرداخت حقوق مناسب به اعضای هیات علمی و حفظ شئون اجتماعی آنها؛ تجهیز و توسعه کتابخانه ها و لابراتوارها برای پشتیبانی از تحقیقات؛ استخدام کارمندان دانشگاهی با صلاحیت؛ دایر کردن پایگاه های اطلاعاتی و استفاده از مجلات تحقیقاتی و تخصصی بین المللی و کتاب های الکترونیکی؛ آموزش مهارت های متناسب نیازهای متغیر صنایع و خدمات و تجارت؛ پژوهش محور بودن و تولید دانش؛ پرورش چند شاخه شدن و لایه بندی و ایفا کردن نقش مراکز منطقه ای؛ گسترش آموزش از راه دور و استفاده از اینترنت؛ ارائه آموزش دائمی و مادام العمر؛ استفاده از یک زبان مهم بین المللی برای آموزش و تحقیقات؛ دایر کردن رشته ها به صورت آنلاین با حمایت مؤسسات و شرکت ها؛ همکاری های علمی بین المللی در جهت همیاری در توسعه دانشگاه و افزایش رشته های دانشگاهی و افزایش درک و شناخت میان فرهنگی؛ افزایش تولید اطلاعات علمی اعضای هیات علمی؛ برگزاری دوره های تحصیلات تکمیلی؛ بهبود میزان فراغت از تحصیل؛ بهبود رتبه واحدهای دانشگاهی.

- 1- Nelly P. Stromquist, "Internationalization as a Response to Globalization: Radical Shift in University Environment", **Higher Education**, Vol. 23, No. 53, 2007, P. 81.
- 2- P. Jones, *Globalization and Internationalism: Democratic Prospects for World Education in Stromquist*, and N. K. Monkman, (Ed) *Globalization and Education: Integration and Contestation across Culture*; (Boulder: Rowman and Little Field, 2000), P. 31.
- 3- Rosemary Deem, "Globalization, New Managerialism, Academic Capitalism and Entrepreneurialism in Universities: is the Local Dimension Still Important?", *Comparative Education*, Vol. 37, No. 1, 2001, P. 7.
- 4- K. H. Mok, "Questing for Internationalization of Universities in Asia: Critical Reflection", *Journal of Studies in International Education*, Vol. 11, No. 3 and 4, 2007, P. 437.
- 5- UNESCO, **Cadre d'action de Dakar**, Paris, UNESCO, doc ED, 2000/WS/27, 2000, PP. 109-110.
- 6- P. K. Kubow and S. H. Crawford, "Building Global Learning Experiences: A case Study of a Hungarian, Ukrainian, and American Educational Partnership", **Higher Education in Europe**, Vol.16, No.1, 2001, PP. 77-85.
- 7- J. Knight, "GATS, Trade and Higher Education: Perspective 2003 - Where Are We? In Observatory on Borderless Higher Education", *Mapping Borderless Higher Education: Policy, Markets and Competition* (London:

Commonwealth Secretariat, 2004, PP. 39-88.

8- P. S. Raikhy, Trade in Education Under the WTO Policy Regime: Implications for India, In: K. B. Power (ed.), *Internationalization of Higher Education* (New Delhi: Association of Indian Universities, 2002), PP. 127-133.

9- Organization for Economic Cooperation and Development, *GATS: The Case for Open Services Markets* (Paris: OECD, 2002), PP. 209-210.

10- *Medium - Term Strategy 2008-2013*, 34 C/4, (Paris: UNESCO, 2007).

11- J. Knight, *Internationalization of Higher Education: Practices and Priorities*, (Tehran: IAU Survey, 2003), PP. 43-44.

12- I. Alladin, "International Cooperation in Higher Education, the Globalization of Universities", *Higher Education in Europe*, Vo.17, No. 4, 1992, P. 72.

13- J. Johnston and R. Edelstein, *Beyond Borders* (Washington D.C.: American Association College, 1993), P. 110.

14- <http://www.webometrics.info>

15- <http://www.web.mit.ed>

16- <http://www.universityofcalifornia.edu>

17- <http://www.psu.edu>

18- <http://www.umich.edu>

19- <http://www.cornell.edu>

20- <http://www.wis.edu>

- 21- <http://www.utexas.edu>
- 22- <http://www.washington.edu>
- 23- <http://www.umn.edu>
- 24- <http://www.emu.edu>
- 25- <http://www.uchicago.edu>
- 26- K. H. Mok and A. Welch (Eds), "Globalization and Educational Restructuring in the Asia Pacific Region", *Basingstoke: Palgrave Macmillan*, Vol. 19, No. 7, 2003, PP. 23-32.
- 27- D. Crystal, *English as a global languag* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), PP. 93-97 and H. Dewit, *Internationalization of Higher Education in the United States and Europe. Westport*, (CT: Greenwood, 2002), P. 63.
- 28- M. Castells, *The rise of the Network Society* (Oxford: Blackwell, 2000), P. 18.
- 29- B. L. Hawkins and P. Battin (Eds), *The Mirage of Continuity: Reconfiguring Academic Information Resources for the 21st Century* (Washington D.C.: Council on Information and Library Resources, 1998), P. 109.
- 30- D. Teferra, *Scientific Communication in African Universities: External Agencies and National Needs* (New York: Routledge Falmer, 2003), PP. 49-53.
- 31- C. M. Correa, *Intellectual Property Rights, the WTO and Developing*

Countries (London: Zed Books, 2000), P. 134.

32- Daniel E. Atkins, *Revolutionizing Science and Engineering through Cyber Infrastructure*, Report of the National Science Foundation Blue-Ribbon Advisory Panel on Cyber infrastructure. (Washington DC: National Science Foundation, 2003), P. 41.

33- K. Kelly, "Scan This Book!", *New York Times Sunday Magazine*, May 14 2006, PP. 25-33.

34- John Seely Brown and Paul Duguid, *The Social Life of Information* (Harvard Business School Press: Cambridge, 2000), P. 99.

35- L. Sklair, *The Transnational Capitalist Class* (Oxford: Oxford University Press, 2001), 46.

36- UNESCO, "Pouvoir ET Argent, Chercheur, Sous Press Ion", *Le Courier de 1 UNESCO*, November, 2001, PP. 17-35.

37- M. Skibeck, "Higher Education in a changing Environment: Regional, National and Transnational Issues", *Territory Education and Management*, Vol. 3, No. 2, PP. 101-111.

38- P. Scott, "Globalization and University", *Creation*, Vol. 32, No. 115, PP. 35-46.